

Soós László könyve a második világháború magyar katonáiról hosszú várakozás után mégis megjelent /Fehér pázsit. Magvető K. Bp., 1983./. Ebben egy beosztottaival együttérző tiszt így oktatja ellenszenves tisztársát /230/:

„A legénység elnevezéseket ad, ez ellen nem lehet tenni. Aki emiatt üldözi őket, nevetségessé válik. Devróit öregnek hívták, Kozsikot Mikulásnak, Gaált csempe szájú csaposnak, Dezsőt balkezes huszárnak, önt Frankenstein fiúnak [a regény más helyén Frankenstein fia szerepel], engem Iszonyúnak. Mi is használjuk ezeket, sőt van, amit ők vettek át tőlünk. Ez nem fontos.”

H. M.

ÍRÓK, KÖLTŐK A NEVEKRŐL, A NÉVADÁSROL /II./^{*}

HORNYIK MIKLÓS: Emil és az exporthősök

„Tavaszi volt és valami borzasztó nyugtalanság fogott el. Nem tudtam semmibe se belekezdeni, semmit se befejezni. Reggeltől estig lent futkostam a víz szélén. Köveket dobáltam a végtelen kék tengerbe és elnyújtottan kiabáltam a tovaevező halászoknak. Tudtam, hogy nem válaszolnak, tudtam, hogy sohasem eveznek okda hozzám a parthoz, talán azért mertem naponta belekiabálni a süket kék messzeségbe. Ha jól emlékszem, ilyesvalahogy hangzott az aznapi mondóka: Hahóóóó, hahóóóó, jóóó munkát. Engem Emilnek hívnak, hahóóóó!” Deák Ferenc: Három komolyodó fa

Nem emlékszem pontosan, mikor ismerkedtem meg Emillel, Alexszal és Bepóval, a jugoszláviai magyar próza álbajuszos ifjú hőseivel. Nem tudnám megmondani, ki hozta divatba ezeket az exportképes keresztneveket, annyi azonban bizonyos, hogy viselőik öt-hat éve itt lézengenek az orrunk előtt.

Alex, Bepó és Emil után Giluna, Oszkár és Mór ütött sátrat a vajdasági akácok alatt, s Nyájas Olvasónk morogva vette

^{*}Az I. közlést lásd a Névtani Értesítő 4. számában.

tudomásul, hogy ezután majd lépten-nyomon előkelő és rejtélyes idegenekbe botlik, ha jugoszláviai magyar könyvet vesz a kezébe.

Emil és társai: Albert, Meril, Pepino és Anibale a rövid novella után a terjedelmesebb elbeszélést is kisajátították, később pedig a tekintélyesebb prózai műnemek művelőinél kértek esztétikai menedékjogot. Néhány hónap leforgása alatt birtokukba vették a hangjátékot és a színdarabot is, s ettől aztán oly erőre kaptak, hogy utóbb a jugoszláviai magyar regényből minden magyarázkodás és teketória nélkül kirugdalták Bige Jós-kákat, s némi poszt egzisztencialista bánattal homlokukon, a helyükre telepedtek.

„Nos”, mondhatnám Emilék stílusában, „az ördögbe is”, így valahogy történt a merénylet. Mielőtt azonban messzemenő, egészen az Adriai-tenger partjáiig gyűrűző irodalmi következményeiről szót ejtenék, vessünk egy pillantást a vendéghajás, műfogsoros jövevények névjegyzékére.

Deák Ferenc Rekviem /1961/ és A Nap gyökerei /1965/ című novellagyűjtemén,ében ilyen utóneveket találunk: Emil, Bepó, Tea, Mór, Iván, Giluna, Leilla, Martin, Rino, Kálvin, Meril, Izabella, Gina, Alex, Leon, Ion, Barad, Kiré, Rota, Lille, Pepino és Angéla. Említésre érdemes az Üzlet /1960/, A tömeggyilkos /1961/, A merénylet /1964/, A kertész /1964/ és az Ünnepek /1966/ című elbeszélése is; a Híd című folyóiratban jelentek meg, s a következő nevek olvashatók bennük: Igor, Paolo, Vanda, Ábrahám, Jupiter, Miron, Leó, Anibale, Diana, Lucia, Dániel, Marina, Regina, Anasztasz, Hilda és Néró. Utazás a negyedik dimenzióba /1963/ című művében felbukkan „Santini gazda, a mediterráni csontos szőlősgazda” is, s jóllehet keresztnevét eltitkolja, csontos mediterráni mivoltából arra következtethetünk, hogy ő sem hallgat a Töhötöm névre.

Bányai János Álarc felett a nyári nap /1961/ című novelláskötetében lényegesen kevesebb az álbajuszos pótfigura, mint Deák elbeszéléseiben, de olykor az ő szereplőit is Emilnek, Leónak, Zizának vagy Linának hívják. A nyár anatómiája című hangjátékában /1962/ Melita viszi a szót, mégpedig érezhetően mediterrán hangsúllyal, a pannóniai Melittákat ugyanis a Ma-

gyar Utónévkönyv nagyalföldi konyhalatinsággal két t-vel tisztelte meg. Bányaí Tájképvázlat, árnyék nélkül /1966/ című, Új Symposium-beli novellájában a Helén név szerepel, a mediterrán mondavilág legszebb asszonyát idézve emlékezetünkbe, Zethos karja című esszé-vázlata pedig /Új Symposium, 1965/ a mediterrán-thébai király, Zéthosz erejéről mond példázatot.

Major Nándor Reménység című drámájában /Híd, 1964/ Emil és Rudi, a „két magas, nyúlánk értelmiségi” a főszereplő, Dél /1965/ című regényében pedig August, Bert, Mario, Mandina, Elvira, Igor, Olivera és Angelina úgyszólván egymásnak adják a kilincset. Emil a Büntetés /1960/ című elbeszélésében jelenik meg először, miután Deák Ferenc Három komolyodó fa /1959/ című novellájában már elnyújtottan jóóó munkát kiabált a süket kék messzeségben tovaevező halászoknak. /Ezek az írások is a Hídban jelentek meg./

A jobb áttekintés kedvéért olvassuk el még egyszer ezt a hevenyében összeírt, betűrendes névsort:

ÁBRAHÁM	HELÉN	MARIO
ALBERT	HILDA	MARTIN
ALEX	IGOR	MELITA
ANASZTASZ	ION	MERIL
ANGÉLA	IVÁN	MIRON
ANGELINA	IZABELLA	MOR
ANIBALE	JUPITER	NÉRO
AUGUSZT	KÁLVIN	OLIVERA
BARAD	KIRÉ	OSZKÁR
BEPO	LEILLA	PAOLO
BERT	LEO	PEPINO
DÁNIEL	LEON	REGINA
DIÁNA	LILLE	RINO
ELVIRA	LINA	ROTA
EMIL	LUCIA	RUDI
GILUNA	MANDINA	TEA
GINA	MARINA	VANDA
		ZIZA

Mivel Emil, Regina, Jupiter és Mór váratlan megjelenésének egyelőre nincs hitelt érdemlő prózaelméleti magyarázata, az úttörők mindenkori kockázatát vállalva, alkotáslélektani feltételezésekbe bocsátkozom; egy későbbi, egzakt felmérés bizonyára újabb eredményekkel gazdagítja majd irodalomtudományunkat.

Íróink valószínűleg azért fogadták bizalmukba Emilt és társait, mert a belső alkotói elfáradások s a külső irodalmi divatok következtében a Vajdaságban honos János, Pista, Antal és Lajos név nem váltott ki belőlük semmilyen emóciót. Értebben fogalmazva: globális szenzibilitásuk a nómenklatúra esztétikájában is autentikusan affirmálódott, revelálva mindazokat a tendenciákat, amelyek a mi radikális szituációnkban perspektivikusan adekvátak voltak.

Kövessük nyomon az alkotóindulatot!

Prózaírónk elhatározza, hogy még a héten ír egy remekművet az utókornak. Elhatározását tett követi: ünneplőbe öltözik, nyakkendőt köt, és írógépjéhez ül. Most már csak azt kell eldöntenie, hogy milyen nevet viseljenek megírandó művének fő-, mellék- és járulékos szereplői.

Írónk hosszas fontolgatás után megnedvesíti kicserepesedett ajkait, és lassan, tétován lekopogja, hogy Jani. Aztán csak ül a nagy vajdasági éjszakában, és néz maga elé, s az égvilágon semmi se jut eszébe. -- Ki ez a Jani? -- ráncolja homlokát. -- Ki az ördög ez a Jani? A nevéből ítélve egyszerű, becsületes, dolgos ember ... Nem novellatéma. Most, hogy a nevét papírra vetettem, olyan érzésem támadt, mintha csak azt írtam volna le, hogy krumpli. Lássuk csak: a krumplinál irodalmibb kifejezésünk is van, a burgonya. A kutyánál választékosabb az eb. Jani tehát maradjon veszteg; nekem bonyolult, összetett s a mi kor urbánus ellentmondását autentikusan átélő személyiségekre van szükségem. Jani helyett Emilre és más, magas, nyúlánk értelmiségiekre.

Eddig rendben is volna minden. Következnék a mese, a történet, amely Emil jóvoltából el is kezdődik annak rendje és módja szerint. Elbeszélőnk homlokán kisimulnak az iménti gond

redői, s elkezd bonyolítani a cselekményt, meg mindazt, amit bonyolítani kell: követhetik egymást a változó idősíkok, a mélylélektani meglátások, az abszurd létállapotok, s ábrázolhatóvá válik a mai ember komplett elidegenedése is.

A Tanácstalan Olvasó lassan kezdi megszokni Emilt, de ekkor a történet színhelyére besompolyog Anibale, kisvártatva pedig Mór. Mögöttük ott kullog Bepó, Oszkár és Vanda, Rudi, Pepino és Jupiter, valamint Giluna, Ábrahám és Dummer August. Olvasónk ettől ideges lesz, de prózaírónk szent örületben munkájába feledkezik, és többé tudomást sem vesz róla.

Munkájába feledkezik a következőképpen:

„Gina izgatóan szép mozdulatokkal odakúszott mellém.

-- Mondd, mi a neved? ... Tulajdonképpen nem azért kérdezem, mintha másképpen nem tudnám megérteni azt, amit majd mesélsz nekem ... s végső fokon nem is azért, mintha a név jelentene valamit, csupán a szülők vagy a keresztafa fantáziájáról szeretnék tanúbizonyságot szerezni ... s ha nem akarsz róluk beszélni, akkor mondj valami ... világtájat .. Én Gina vagyok ... Apám valamikor gyarmatáru-kereskedést vezetett, de összeomlott a gyarmat is, az áru is, a kereskedelem is, apám is ... Keresztapámnak köszönhetem a nevem, de mondom, ez egyáltalán nem fontos ... Látod, a nőstények szokása: sokat beszélek.

-- Dél!

-- Dél?

-- Dél!!

-- Délkelet?

-- Dél! A forró dél! Narancs-dél, banán-dél, kókusz-dél, szerecsen-dél!

-- Mondom, hogy összeomlott a gyarmat is, az áru is, és a kereskedelem is ...

-- Gina! Tényleg Dél vagyok! -- válaszoltam halkán."

Prózaíróink önkéntelenül is kikiabálják műhelytitkaikat. Deák Ferenc Vacsora című idézett novellájában /A Nap gyökerei című kötetében jelent meg, aki nem hiszi, járjon utána/, Deák novellájában Gina kerekít alkalmi sorstragédiát a neve köré, a nőstények bevett szokása szerint. Gina úgy érzi, valamit meg

kell magyaráznia; valamit, mégpedig keresztatyja, az író helyett. Hogy „Mondd, mi a neved? ...” kezdetű monológja keresztül-kasul ostoba, ezúttal legyen harmadrangú kérdés. Tételezzük fel, hogy elbeszélőnk egy ilyen, lihegős nőtényt akart elénk varázsolni. A baj abban van, hogy Gina, a lihegős nőtény nem arról liheg, amiről lihegnie kellene. Izgatón szép mozdulatokkal odakúszik a Dél nevű fiatalemberhez, de mindjárt az elején, bemutatkozáskor belegabalyodik a névadás esztétikájába. Továbbá a gyarmatáru-kereskedésbe és -kereskedelembé, annak ellenére, hogy ez egyáltalán nem fontos. A keresztapád sem fontos, és a neved sem fontos, nem azért kérdezem. Gina izgatón odakúszik hozzánk, de sajnos, nem ez lesz a fontos -- csak azért kúszik, mert bizonyos szülők s egy bizonyos keresztapa fantáziájáról szeretne "tanúbizonytságot" szerezni ... három pont ...

/.../

Közben összeomlott a gyarmat is, az áru is, a kereskedés is és Gina jobb sorsra érdemes apja is, de ez említésre sem érdemes. Emil, Bepó, Anibale és Mór megtette kötelességét.

A bökkenő abban van, hogy Emilék megjelenése óta egyre szótlanabb, egyre mogorvább az Olvasó. Üveges tekintettel csak néz maga elé, csak néz maga elé, és semmi se jut eszébe. Elbeszélőinknek valamilyen áthidaló megoldást kellene találniuk: Gina, az ábrándos nőtény, tán hitelt ad annak, hogy Bepó és Alex barátja tényleg Dél, de Jani, az Olvasó, aligha.

Mit kellene tenni? Ha emiliánus íróink másként nem tudják megírni műveiket, csak úgy, ha a műveik cselekménye a tengerparton játszódik, a szereplőiket pedig Rotának, Kirének és Rebekának hívják, lelkül rajta, az alkotói szabadságot nem kérdőjelezhetjük meg. Hiszen még az eklektikus Szenteleky is implicite azon inszisztált, hogy ... -- könnyebb lesz idéznem: "Nem az a fontos, hogy a történet Bácskában vagy Bánátban játszódjék le, hogy a környezet színei megfeleljenek az idevaló táj színeinek. A szellem a fontos. A szellem, amit az író a színeken túl megérez, s amivel az író némi közösséget érez ... A lényeg az, hogy igazi életet, igazi mát adjon az író".

Vagyis: Emil és a szirének, a születendő művek fájdalommentes kihordhatósága érdekében csak bátran lépjenek színre. Miután azonban elbeszélőink pontot tettek munkáik végére, próbáljanak meg újrafogalmazni néhány dolgot: Giluna helyett írjanak An-nát, Bepó helyett Pétert, a karsztmezőket cseréljék fel kuko-ricaföldekre, poszt egzisztencialista álproblémáikat pedig mai életünk emberi problémáira.

/.../

/Megjelent a szerző Szabálytalan napló c. kötetében.

Forum, 1981. 35--44./

TÓTH JÓZSEF FARKAS

XIX. SZÁZAD ELEJI ÁLLATNEVEK

A NÉ. eddig több állatnév-gyűjteményt tett közzé. Úgy érezzük, hogy nem lenne érdektelen, ha régebbi gyűjtéseket is publikálunk. Sándor István figyelme az állatnevekre is kiterjed Sokféle című munkájában. A 12. kötetben /Tizenkettedik darab. Bétsben. 1808. 249--50/ a következő adatokat hozza:

A' Lovak, Űkrök 's Vadász és Juhász Ebeknek Magyar Neveik.

A' Lovaknak mostani Neveik.

Kedves, Kényes, Mérges, Szemes, Tsendes, Hajas, Szarvas, Talpas, Tsinos, Pajkos, Gyilkos, Holdos, Vidám, Bogár, Mokány, Pogány, Tündér, Büszke, Fetske, Vértse, Daru, Varju, Szártsa, Ráró, Rigó, Tsóka, Hóka, Tsillag, Szikra, Hajnal, Kesely, Hanti, Lutzi, Rózsi, Busa, Monyók, Hetes, Szajkó, Butzkó, Fitzkó, Matzkó, Szeg, Pej, Deres, Szürke, Fakó, Sárga.

Az Űkröknek mostani Neveik.

Barna, Szőke, Kese, Tartsa, Kajla, Buta, Szarvas, Villás, Hegyes, Tsákó, Bogár, Bodor, Sudar, Szilaj, Bimbó, Bige, Bojti.

A' Vadász Ebeknek mostani Neveik.

Sipos, Dobos, Lantos, Dudás, Kürtös, Gyöngyös, Szálkás, Vitéz, Betyár, Tsonka, Kurta, Tisza, Tüske.

A' Juhász Ebeknek mostani Neveik.

Bundás, Kormos, Lompos, Motskos, Piszkos, Borzas, Torzas,